

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-83>

УДК 338.435

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ECONOMIC EFFICIENCY OF CROP PRODUCTS IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Кватернюк Анна Олександрівна

аспірантка,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9491-4107>**Kvaterniuk Anna**

Vinnytsia National Agrarian University

Стаття присвячена актуальним питанням формування економічної ефективності продукції рослинництва в контексті інноваційного розвитку України. Основну увагу зосереджено вивченні та систематизації управлінню інноваціями. В економіці сільського господарства за останні роки намітилися певні успіхи, однак в галузі рослинництва дана тенденція має нестійкий характер, що пов'язано з законодавчими, природними і кліматичними умовами господарювання, запропоновано вирішення даних питань. Діяльність підприємств сфери рослинництва на сьогодні є сучасною організацією та інформаційним забезпеченням господарської діяльності, яке має функціонувати ефективно та налагоджено. Важливою передумовою ефективного господарювання під час запровадження інноваційної моделі розвитку економіки є інвестиційна політика, ощадливе використання коштів, планування обігу і прогноз прибутків.

Ключові слова: рослинництво, інноваційний розвиток, підприємства галузі рослинництва, економічна ефективність, інновація.

Статья посвящена актуальным вопросам формирования экономической эффективности продукции растениеводства в контексте инновационного развития Украины. Основное внимание сосредоточено на изучении и систематизации управления инновациями. В экономике сельского хозяйства за последние годы наметились определенные успехи, однако в области растениеводства данная тенденция носит неустойчивый характер, что связано с законодательными, природными и климатическими условиями хозяйствования, предложено решение данных вопросов. Деятельность предприятий сферы растениеводства сегодня является и современной организацией и информационным обеспечением хозяйственной деятельности, которое должно функционировать эффективно и отлажено. Важной из предпосылок эффективного хозяйствования при внедрении инновационной модели развития экономики является инвестиционная политика, экономное использование средств, планирование обращения и прогноз прибыли.

Ключевые слова: растениеводство, инновационное развитие, предприятия отрасли растениеводства, экономическая эффективность, инновация.

The article is devoted to topical issues of formation of economic efficiency of crop production in the context of innovative development of Ukraine. The main focus is on the study and systematization of innovation management. In the agricultural economy in recent years there have been some successes, but in the field of crop production this trend is unstable, due to the legislative, natural and climatic conditions of management, it is proposed to address these issues. The activity of enterprises in the field of crop production today is a modern organization and information support of economic activity, which must function efficiently and properly. Important from the preconditions of efficient management during the introduction of an innovative model of economic development are investment policy, economical use of funds, turnover planning and profit forecasting. Agricultural enterprises are interested in innovations, thanks to which they can gain certain competitive advantages – the uniqueness of a new product, reducing production costs, improving product quality and more. Thus, innovations in crop production are an opportunity to increase the competitiveness of agricultural enterprises and provide prospects for further development and market leadership in the world market. Economic efficiency of production affects its efficiency, is the main criterion

of the mechanism of innovative activity of the crop industry in Ukraine. For the better functioning of agricultural enterprises it is necessary to have optimal conditions of macro- and microeconomics, to manage the availability of resources through an effective economic mechanism in the crop sector, which must be flexible and meet innovative requirements. The main crops grown by agricultural enterprises, which accounted for the largest sown areas were cereals and legumes (mostly wheat and corn), among industrial crops – sunflower and soybeans. The instability of agricultural enterprises in Ukraine in recent years is due to the lack of proper understanding of the functions of the state in relation to macroeconomic regulation of economic efficiency, as an important element of the mechanism of crop production in the context of innovative development of Ukraine.

Keywords: crop production, innovative development, enterprise of crop production, economic efficiency, innovation.

Постановка проблеми. Розвиток виробництва продукції рослинництва значною мірою визначається інноваційним розвитком аграрного сектору економіки й досягнутою ефективністю виробництва. Рослинницька галузь є важливою для сільського господарства, оскільки впливає на стан продовольчої безпеки країни та є сировинною базою для розвитку більшості агропродовольчих підкомплексів. Підприємства аграрного сектору зацікавлені в інноваціях, завдяки яким вони можуть здобути певні конкурентні переваги – унікальність нового продукту, зниження виробничих витрат, поліпшення якості продукції тощо. Таким чином, інновації в рослинництві – це можливість зростання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та забезпечення перспектив подальшого розвитку і ринкового лідерства на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні питання формування економічної ефективності організації та управління інноваціями на сільськогосподарських підприємствах достатньо широко розкрито в наукових працях таких дослідників як: В. Геєць [1], М. Зубець [2], Д. Крисанов [3], П. Саблук [4] та ін. Проте питання формування економічної ефективності забезпечення інноваційного розвитку галузі рослинництва є актуальними і потребують подальшого дослідження.

Проблему вибору інновацій для впровадження досліджено А. Замригою, який відзначає у своїй праці «Методологічні підходи до оцінки ефективності інноваційних процесів в рослинництві» [5], що інновації необхідно обирати за переліком критеріїв оцінки проекту. В. Ширма у ході проведення дослідження впливу результатів інноваційної діяльності підприємств галузі рослинництва на рівень ефективності їх господарювання зазначає, що найважливішими показниками у виборі інновацій є якісні параметри ресурсів такі, як: вартість валової продукції рослинництва в розрахунку на одиницю площі, продуктивність праці, фондівіддача [6].

Постановка завдання. Мета статті полягає у вивченні теоретичних положень і розробці науково-методичного інструментарію для оцінки формування економічної ефективності виробництва продукції рослинництва в контексті інноваційного розвитку України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Діяльність підприємств сфери рослинництва на сьогодні є сучасною організацією та інформаційним забезпеченням господарської діяльності, яке має функціонувати ефективно та налагоджено.

Економічна ефективність виробництва впливає на його результативність, являється основним критерієм механізму сільського господарства. Для кращого функціонування сільськогосподарських підприємств необхідно максимально враховувати макро- та мікроекономічні умови господарювання, управляти наявними ресурсами за допомогою ефективного економічного механізму, який повинен бути гнучким та відповідати економічним вимогам.

Однією з найважливіших передумов ефективного господарювання під час запровадження інноваційної моделі розвитку економіки є інвестиційна політика, ощадливе використання коштів, планування обігу і прогноз прибутків. У період запровадження інтенсивних інвестицій простежуються прискорення технічного прогресу, зростання продуктивності праці та зниження капіталоозброєності виробництва [7].

Основними сільськогосподарським культурами, вирощуванням яких займались сільськогосподарські підприємства, і на які припадали найбільші посівні площі, були зернові та зернобобові (найбільше – пшениця та кукурудза), серед технічних культур – соняшник (табл. 1).

Для підвищення ефективності економічної інноваційної діяльності важливим являється кредитування сільськогосподарського виробництва. На сьогодні сільськогосподарським товаровиробникам недоступні банківські кредити, так як на них завищені відсоткові ставки. Немає спеціалізованого банку для фінансування і кредитування сільськогосподарських

Таблиця 1

**Рівень рентабельності основних видів продукції рослинництва
в сільськогосподарських підприємствах України, (%)**

Види продукції рослинництва	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Зерно	15,2	1,5	25,8	43,1	37,8	25,0	24,7	11,8
Насіння соняшнику	45,8	28,5	36,5	80,5	63,0	41,3	32,5	23,5
Буряки цукрові фабричні	15,7	2,7	17,9	28,2	24,3	12,4	-11,4	-15,4
Картопля	-21,5	23,0	9,2	24,2	-3,2	10,0	6,8	15,4
Овочі відкритого ґрунту	-6,8	7,0	16,7	47,5	19,7	15,6	16,7	7,0

Джерело: таблиця сформована автором за даними [8]

товаровиробників. Необхідний об'єкт застави під кредит, яким являється земля. Для покращення інноваційного потенціалу і пошуків покращення сприятливого середовища для здійснення інноваційних процесів.

Тенденції розвитку української галузі рослинництва з високим рівнем рентабельності забезпечить розширене відтворення на підтримку стратегії стабільного зростання в аграрному секторі вітчизняної економіки. Для виробництва зерна, насіння соняшника, картоплі, овочів відкритого ґрунту, буряків цукрових фабричних є підвищення врожайності до рівня закордонних конкурентів є необхідним для реалізації і підвищення економічної ефективності продукції рослинництва в контексті інноваційного розвитку.

Переробна промисловість агропромислового комплексу (АПК) формує понад 70% загального товарообороту країни. Переробній промисловості АПК належить друге місце по обсягу валової продукції після машинобуду-

вання та третє – за кількістю робочих місць. Тільки за рахунок скорочення затрат та поглиблення переробки харчової продукції можна збільшити виробництво продуктів харчування на 25-30%. Однак, в останні роки населенню реалізовано менше ніж 40% сільськогосподарської продукції в переробленому вигляді, тоді як в країнах Європи цей показник досягає 80%. В переробній промисловості АПК зберігається ще дуже великий об'єм ручної праці (30-40%). Низькими залишаються також продуктивність та надійність технологічного обладнання [9].

Для контролю ефективності діяльності продукції рослинництва потрібно систематичну проводити аналіз показників фінансово-господарської діяльності, знаходити можливості для його подальшого розвитку з урахуванням факторів впливу.

На економічну ефективність продукції рослинництва впливають фактори, що показані у табл. 2.

Таблиця 2

**Фактори впливу на ефективність діяльності підприємства
відповідно до категорій показників**

Фактори	Характеристика
Загальні	характер виробництва і його галузеві особливості, стан матеріально-технічної бази
Специфічні	співвідношення між формами організації управління, між формами управління і методами управління, ступінь відповідності структури апарату управління, рівень механізації та автоматизації управлінських робіт, рівень кваліфікації працівників і ефективність їх праці
Особливі	фактори невизначеності та ризику
Структурно-організаційні	організаційна структура управління, виробництва, постачання та збуту, виробничо-економічних зв'язків
Інтенсивні	зростання продуктивності праці, фондівіддачі, матеріаловіддачі, зниження капітало-, фондо- та трудомісткості
Екстенсивні	зростання обсягу виробничих ресурсів
Галузеві	загальні та структурні характеристики галузі в структурі національного господарства, кон'юнктура галузевого ринку
Територіальні	географічне розташування, природно-кліматичні умови, потенціал ринку та інвестиційний ринок

Джерело: таблиця сформована автором за даними [10]

На інноваційні процеси в сільському господарстві впливають особливості сільськогосподарського виробництва, на данні процеси впливає сезонність, пристосуванням від природних і кліматичних умов, різноманітними технологіями виробництва продукції рослинництва, різницею у часі між створенням нових розробок і їх масовим освоєнням. До пріоритетних напрямів інноваційного розвитку у сфері рослинництва можна віднести:

- створення наукоємного виробничого процесу;
- формування інноваційної структури;
- технологічне та технічне оновлення галузі рослинництва;
- впровадження інноваційно-інвестиційних проєктів.

В Україні недостатні умови для ефективного здійснення інноваційної діяльності в сільському господарстві. Надалі залишається актуальним завданням вдосконалення державної системи стимулювання інноваційного розвитку шляхом впровадження певних заходів економічної політики. В Україні вже створено правове поле для здійснення інноваційної діяльності, зокрема це передбачено Законами України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», а також Постановою Кабінету Міністрів України «Про Державну цільову економічну програму створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009–2013 роки» та іншими актами. Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції [11].

Нестабільність функціонування сільськогосподарських підприємств в Україні протягом

останніх років пов'язана з відсутністю належного розуміння функцій держави стосовно макроекономічного регулювання, як вагомого елемента механізму формування економічної ефективності рослинницької галузі. Аграрна політика спрямована на збільшенні фінансування галузі, ніж на питанні ефективності бюджетних програм підтримки та чіткому визначенні індикаторів для оцінки результативності кожної бюджетної програми. Таким чином в сільськогосподарських підприємствах дотації мають бути направлені на стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку сільськогосподарського виробництва, підтримку заходів інтенсифікації та матеріального заохочення населення до праці.

Висновки. Економічна ефективність виробництва впливає на його результативність, є основним критерієм механізму інноваційної діяльності галузі рослинництва в Україні. Для кращого функціонування сільськогосподарських підприємств необхідно максимально враховувати макро- та мікроекономічні умови господарювання, управляти наявними ресурсами за допомогою ефективного економічного механізму в рослинницькій галузі, який повинен бути гнучким та відповідати інноваційним вимогам. Основними сільськогосподарськими культурами, вирощуванням яких займалися сільськогосподарські підприємства, і на які припадали найбільші посівні площі були зернові та зернобобові (найбільше – пшениця та кукурудза), серед технічних культур – соняшник та соя. Нестабільність функціонування сільськогосподарських підприємств в Україні протягом останніх років пов'язана з відсутністю належного розуміння функцій держави стосовно макроекономічного регулювання економічної ефективності, як вагомого елемента механізму формування галузі рослинництва в контексті інноваційного розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гейць В.М. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : національна доповідь. Київ : НВЦ НБУВ, 2009. 687 с.
2. Зубець М. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві : монографія. Київ : Аграрна наука, 2009. 192 с.
3. Юзефович А.Е., Крисанов Д.Ф. Пріоритети інноваційного розвитку АПК України : наукова доповідь. Київ : Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. 56 с.
4. Саблук П.Т. Інноваційна діяльність в аграрній сфері та інституціональний аспект : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.
5. Замрига А.В. Методичні підходи до оцінки ефективності інноваційних процесів в рослинництві. *Економічний вісник університету*. 2015. № 26/1. С. 70–73.

6. Ширма В.В. Вплив результатів інноваційної діяльності підприємств галузі рослинництва на рівень ефективності їх господарювання. *Економіка АПК*. 2014. № 9. С. 81–86.
7. Баран С.І. Методи підвищення ефективності інноваційної діяльності в аграрному секторі. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. № 19. С. 135–140.
8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Тенденції і умови ефективного функціонування сировинної бази підприємства АПК. *The scientific heritage*. 2020. № 49. С. 29–38.
10. Пасека Д.В., Гринько Т.В. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства. URL: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom4/48_Paseka.htm
11. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р., № 40. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

REFERENCES:

1. Hejts' V. (2009) Sotsial'no-ekonomichnyj stan Ukrainy: naslidky dlia narodu ta derzhavy [Socio-economic condition of Ukraine: consequences for the people and the state]: natsional'na dopovid' [national report]. Kyiv: NVTs NBUV, 687 p. (in Ukrainian)
2. Zubets' M. (2009) Rozvytok innovatsijnykh protsesiv v ahropromyslovomu vyrobnytstvi [Development of innovation processes in agro-industrial production]: monohrafiya [a monograph]. Kyiv: *Ahrarna nauka*, 192 p. (in Ukrainian)
3. Yuzefovych A., Krysanov D. (2005) Priorityty innovatsijnoho rozvytku APK Ukrainy [Priorities of innovative development of agro-industrial complex of Ukraine]: naukova dopovid' [scientific report]. Kyiv: Ob'iednanyj instytut ekonomiky NAN Ukrainy, 56 p. (in Ukrainian)
4. Sabluk P. (2010) Innovatsijna diial'nist' v aharnij sferi ta instytutsional'nyj aspekt [Innovative activity in the agricultural sector and the institutional aspect]. monohrafiya [a monograph]. Kyiv: NNTs IAE, 706 p. (in Ukrainian)
5. Zamryha A. (2015) Metodychni pidkhody do otsinky efektyvnosti innovatsijnykh protsesiv v roslynnytstvi [Methodical approaches to assessing the effectiveness of innovation processes in crop production]. *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, no. 26/1, pp. 70–73.
6. Shyrma V. (2014) Vplyv rezul'tativ innovatsijnoi diial'nosti pidpryiemstv haluzi roslynnytstva na riven' efektyvnosti ikh hospodariuvannia [The impact of the results of innovative activities of enterprises in the crop sector on the level of efficiency of their management]. *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 81–86.
7. Baran S. (2009) Metody pidvyschennia efektyvnosti innovatsijnoi diial'nosti v aharnomu sektori [Methods of increasing the efficiency of innovation in the agricultural sector]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, no. 19, pp. 135–140.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Mazur K.V., Hontaruk Ya.V. (2020) Tendentsii i umovy efektyvnoho funktsionuvannia syrovynnoi bazy pidpryiemstva APK [Trends and conditions of effective functioning of the raw material base of the agro-industrial enterprise]. *The scientific heritage*, no. 49, pp. 29–38.
10. Paseka D.V., Hrynko T.V. Faktory pidvyschennia efektyvnosti diial'nosti pidpryiemstva [Factors for improving the efficiency of the enterprise]. Available at: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom4/48_Paseka.htm
11. Pro innovatsijnu diial'nist' [On innovation activity]: Zakon Ukrainy vid 4 lypnia 2002, no. 40 [Law of Ukraine of July 4, 2002, no. 40]. Available at: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>